

WERKGROEP GRASSEN EN SCHIJNGRASSEN

secr./penningm. Ger van Zanen, de Breekstraat 36
1024 LJ Amsterdam; tel. 020-6369996
contributie f 5,00 per jaar, te voldoen aan
Postbanknummer 5140856 t.n.v. G.C.N.van Zanen

excursiecoördinator: Teun Verweij, Twijnsterhof 91
5709 GX Helmond; tel. 0492-515962

Verslag 1998

Zaterdag 6 juni De Moerputten bij 's Hertogenbosch o.l.v. Teun Verweij en
Toon van der Schans

De deelnemers waren Peter Backbier, Maartje de Carpentier, Betty Goudsmit, Theo Leusink, Jos Neuteboom, Kees van der Vate, Peter Wetzels, Nel Ypenburg en Ger van Zanen. De excursie speelde zich grotendeels af op en naast een historische goederenspoorlijn van Den Bosch naar Waalwijk. We begonnen bij het dorpje Deu-teren (gem. 's Hertogenbosch) en liepen westwaarts op de spoordijk, waar geen rails meer lagen. Zo nu en dan zakten we af naar beneden, langs de noordhelling van de dijk, en liepen dan op een grazig voetpad, waar de door Toon beloofde Kale vrouwenmantel inderdaad gevonden werd. Langs het pad zagen we een ondoor- dringbaar elzen- wilgenbroek. Ook de bosrand daarvan leverde veel interessante vondsten op zoals de Hoge cyperzegge, de Moeraszegge en de Grote waterweegbree. Verderop liep de spoorlijn over een grote waterplas. De hier nog aanwezige rails la- gen op een spoorbrug met een groot aantal brugpijlers. Op de pijlers zagen we de Muurvaren en de Steenbreekvaren en nog een derde varensoort, die echter te jong was om hem op naam te brengen. De acrobatische toeren van Theo op de pijler, wat verder gelegen vanaf de rails, leverde het Echte, tegenwoordig Genaald schapegras op, N.B. Rode Lijst 1. De waterplas zelf was grotendeels bedekt met Gele plomp, Witte waterlelie en Watergentiaan, in deze volgorde van talrijkheid. Op afstand, aan de oever van de plas, groeide een grote plek, die met verrekijker een Egelskop bleek te zijn, waarschijnlijk wel de Grote of de Blonde.

Terug naar het begin van de brug gebruikten we daar onze middagboterham.

Op en naast de dijk liepen we toen oostwaarts en bekeken de zuidhelling, ook daar grenzend aan een drassig elzenbroek. De Blauwe waterereprijs, (*Veronica anagallis-aquatica*), Mannagras (*Glyceria fluitans*), Geknikte vossenstaart (*Alopecurus geni- culatus*), Blauw glidkruid (*Scutellaria galericulata*), Wateraardbei (*Potentilla pa- lustris*) en Moerasbeemdgras (*Poa palustris*) waren daar de interessante vondsten.

Toen verlieten we de dijk, liepen langs een maïsveld en door een vochtige ruigte naar de weg. Na enige omzwervingen kwamen we weer terug bij onze geparkeerde auto's. Kort voor het eind bewonderden we nog het tweede spektakelstuk van de dag, namelijk een gering aantal exemplaren van de Hangende zegge (*Carex pendula*) bij een slootover, vergezeld met een grote hoeveelheid van de Scherpe zegge (*Ca- rex acuta*).

De Lijst van alle waargenomen grassen en schijngrassen hieronder. Een volledige lijst (van 151 soorten!) van alle gevonden plantensoorten berust bij het secretari- aat en is op verzoek op te vragen bij ondergetekende (Ger van Zanen). Dat laatste geldt ook voor 13 juni en 27 juni.

grassen.

Alopecurus geniculatus
 pratensis
Anthoxanthum odoratum
Arrhenatherum elatius
Bromus hordeaceus
Calamagrostis canescens
Cynosurus cristatus

Dactylis glomerata
Deschampsia flexuosa
Festuca arundinacea
 cinerea
 ovina
 rubra
Glyceria fluitans

Glyceria maxima	<u>schijngrassen</u>
Holcus lanatus	Carex acuta
mollis	acutiformis
Lolium multiflorum	arenaria
perenne	hirta
Phalaris arundinacea	ovalis
Phragmites australis	pendula
Poa nemoralis	pseudocyperus
palustris	Juncus conglomeratus
pratensis	effusus
trivialis	Luzula campestris
Trisetum flavescens	Sparganium cf. erectum

Zaterdag 13 juni Wijlre o.l.v. Paul Spreuwenberg

De deelnemers waren Peter Backbier, Maartje de Carpentier, Betty Goudsmit, Theo Leusink, Jos Neuteboom, Teun Verweij, Nel Ypenburg en Ger van Zanen, en als introducee Wim Kneepkens. Voor vervoer naar Wijlre waren twee plaatselijke hulpverleners ingeschakeld.

Het bleek toch het handigste te zijn de deelnemers op te vangen bij station Schinop-Geul in plaats van station Wijlre. Er waren toen voldoende auto's beschikbaar om de excursiegangers naar het parkeerveld achter het Kasteel van Wijlre te brengen. Voordat we begonnen aan onze eerste wandeling hadden we in de omgeving van het Kasteel al twaalf grassoorten gezien; grotendeels algemene soorten, maar de Boskortsteel (*Brachypodium sylvaticum*) en het Bosgierstgras (*Milium effusum*) zullen we toch niet vaak buiten Zuid-Limburg kunnen waarnemen.

Toen kwam de eerste klim in de holle weg. Behalve dat daar onze grassenlijst aangevuld werd vonden we ook nog een aantal andere bijzondere plantensoorten, min of meer exclusief voor Zuid-Limburg, zoals de Gevlekte aronskelk, in vrucht (*Arum maculatum*), het Ruig klokje (beschermd!) (*Campanula trachelium*), de Gele dovenetel (*Lamiastrum galeobdolon*), Eenbes, in vrucht (*Paris quadrifolia*), de Slanke hemelsleutel (*Primula elatior*) en het Christoffelkruid (*Actaea spicata*). Dat zo'n holle weg en de vegetatie erlangs veel vocht krijgt in de loop van het jaar door regen en door afstroming is af te lezen uit de aanwezigheid van de Echte valeriaan (*Valeriana officinalis*) en de Kleine watereppe (*Berula erecta*).

Boven aangekomen op het plateau inspecteerden we een paddepoeltje. Grasachtige groene slierten visten we daaruit, die wij een voorlopige naam durfden te geven als Tenger fonteinkruid (*Potamogeton cf. pusillus*). Het vervolg van ons voetpad liep langs de bosrand: een loofbos van Zomereik, Haagbeuk, Berk en Hazelaar. Daar zagen we nog weer andere specifieke Zuid-Limburgse soorten, zoals de Ruige veldbies (*Luzula pilosa*), Dalkruid (*Maianthemum bifolium*), Heelkruid (*Sanicula europaea*), en de Gele monnikskap (*Aconitum vulparia*).

Aan de andere kant van het plateau begon de afdaling. Het voetpad lag toen eerst nog even in het bos en later tussen kalkgrasland. De vegetatie aldaar konden we echter alleen achter het hek bewonderen. De spektakelstukken waren ongetwijfeld de orchideeën: Gevlekte orchis (*Dactylorhiza maculata*), Soldaatje (*Orchis militaris*), Grote keverorchis (*Listera ovata*), Grote muggeorchis (*Gymnadenia conopsea*), Brede wespeorchis (*Epipactis helleborine*), en een kruising van de Welriekende en de Bergnachtorchis (*Platanthera bifolia* x *chlorantha*), (de echte Welriekende moet beneden ook aanwezig zijn, maar niet door ons waargenomen). Behalve de orchideeën waren toch ook nog de moeite waard om te vermelden: de Gevinde kortsteel (*Brachypodium pinnatum*), die volgens de berichten nitrofiel zou moeten zijn, Wilde marjolein (*Origanum vulgare*), de Bosroos (*Rosa arvensis*), Wilde akelei (*Aquilegia vulgaris*) en de Grootbloemcentaurie (*Centaurea scabiosa*). Beneden aangekomen, na de haarspeldbocht van het pad, vonden we een van de weinige Carexsoorten, nl. de Zee-groene zegge (*Carex flacca*) en verder in een paddepoeltje de Gewone waterbies (*Eleocharis palustris*).

Aan de andere kant van het dal, waar we toen liepen, begon de tweede klim. Nog steeds vielen we van de ene naar de volgende verrassing en dat zou nog tot aan het eind van de excursie door gaan. Hier vonden we de zoveelste orchidee: het

Bleek bosvogeltje (*Cephalanthera damasonium*) en verderop nog Daslook (*Allium ursinum*). De aanwezigheid van Valse salie (*Teucrium scorodonium*), Wilde kamperfoelie (*Lonicera periclymenum*), Lelietje-van-dalen (*Convallaria majalis*), Brede en Smalle stekelvaren (*Dryopteris dilatata en carthusiana*) wijzen op, althans gedeeltelijk en plaatselijk uitgeloogde bodem op een oorspronkelijke kalkbodem. Boven aangekomen werden we in "De Hut" getraceerd op koffie of thee met stroopwafel. Een van de hulpverleners had het keukengerei in de "cantine" al reeds in gebruik genomen, zodat wij de koffie of thee niet meer zelf behoefden te bereiden. Hulde voor de organisatie.

Na de Hut liepen we op het tweede plateau door een kamgrasweide met o.a. Betonie (*Stachys officinalis*) en Duifkruid (*Scabiosa columbaria*), langs een tarweveld met Grote windhalm (*Apera spica-venti*) en langs een bietenveld waar ongeveer niets te beleven was.

De afdaling naar de Camping bij de Geul leverde ons nog de Wilde hokjespeul op (*Astragalus glycyphyllos*). Langs de Geul, richting Kasteel, werd onze grassenlijst voor het laatst nog een keer aangevuld met een bijzondere soort: Hondstarwegras (*Elymus caninus*).

In totaal hebben we nu 158 plantensoorten waargenomen, waarvan er 15 in de Rode Lijst staan, 3 in de categorie "Beschermd" en zelfs nog 8 in beide categorieën tegelijk. Een volledige lijst van grassen en schijngrassen (resp. 27 en 7) hieronder. De locaties zijn in deze tabel gecodeerd als

- 1 = omgeving Kasteel
- 2 = holle weg en eerste plateau
- 3 = afdaling t/m haarspeldbocht
- 4 = tweede klim
- 5 = kamgrasweide, tarweveld en bietenveld
- 6 = langs de Geul

		<u>grassen</u>		
1		<i>Alopecurus pratensis</i>	1	<i>Lolium multiflorum</i>
1		<i>Anisantha sterilis</i>	2	perenne
	4	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	1	<i>Melica uniflora</i>
	5	<i>Apera spica-venti</i>	2	<i>Milium effusum</i>
1	3	<i>Arrhenatherum elatius</i>	3	<i>Phleum pratense</i>
	3	<i>Brachypodium pinnatum</i>	2	<i>Poa annua</i>
1		<i>sylvaticum</i>	1	nemoralis
	3	<i>Briza media</i>	2 3	trivialis
	3	<i>Bromus hordeaceus</i>		<i>Trisetum flavescens</i>
1	3 5	<i>Cynosurus cristatus</i>		<u>schijngrassen</u>
1		<i>Dactylis glomerata</i>	3	<i>Carex flacca</i>
	4	<i>Deschampsia cespitosa</i>	1	otrubae
	6	<i>Elymus caninus</i>	2	spicata
1		<i>Festuca arundinacea</i>	2	sylvatica
	3	<i>pratensis</i>	3	<i>Eleocharis palustris</i>
1		<i>Glyceria fluitans</i>	2	<i>Luzula pilosa</i>
	2	<i>Helictotrichon pubescens</i>	2	<i>Potamogeton cf. pusillus</i>
1		<i>Holcus lanatus</i>		

Zaterdag 27 juni Broekse Wielen en Tongelaar o.l.v. Fons Reijerse

De deelnemers waren John Bruinsma, Maartje de Carpentier, Nora v.d. Meijden, Toon van der Schans, Hans Schut, Paul Spreuwenberg, Kees van der Vate, Teun Verweij, Nel Ypenburg en Ger van Zanen; later aangevuld met Theo Leusink, Jos Neuteboom en Toon Verrijdt.

Vanaf station Wychen reden we via Grave en Gassel naar Nieuw Gassel (gemeente Beers). Ons eerste excursieterrein ten zuiden van Nieuw Gassel was een Wiel (een waterplas) met omgeving, ten westen van Het Broek en langs de Bordse weg. Wegens treinvertragingen konden Theo, Jos en Toon V. het station Wychen niet bijtijds bereiken, maar met de convocatie in de hand waren hulpvaardige, gemotoriseerde inboorlingen bereid hun te transporteren naar ons excursieterrein, waar wij al bezig waren de vegetatie te onderzoeken.

John, gewapend met "waterhark", dook onmiddellijk het Broekse Wiel in (hij had het wateroppervlak niet onder de knie !). Al wadend haalde hij de in de convocatie bestelde soorten te voorschijn om ze te vertonen aan de overige deelnemers. Ondergedoken moerasscherm (*Apium inundatum*) en Vlottende bies (*Eleogiton fluitans*) waren in een wip in handen en met enig zoekwerk werd ook het Oeverkruid (*Littorella uniflora*) gevonden. De teleurstelling over de afwezigheid van de Pilvaren en de Moerasweegbree (*Pilularia globulifera* en *Echinodorus spec.*), althans niet door ons gezien, werd ruimschoots gecompenseerd door veel andere waterbeminnde plantensoorten, zoals Waterviolier (*Hottonia palustris*), Watertorkruid (*Oenanthe aquatica*), Borstelbies (*Isolepis setacea*), Pijlkruid (*Sagittaria sagittifolia*), Grote egelskop (*Spargania erectum ssp. erectum*), Gewone waterbies (*Eleocharis palustris*), Schildereprijs (*Veronica scutellata*), Knolrus (*Juncus bulbosus*), de bloeiende watervorm van de Veenwortel (*Persicaria amphibia*), Gekroesd fontijnkruid (*Potamogeton crispus*) en Pijptorkruid (*Oenanthe fistulosa*). Bovendien werden ons twee kranswiersoorten vertoond, één met en één zonder schorscellen rondom hun "eencellige stengels", nl. *Nitella translucens* en *Chara globularis ssp. glob.* Dat het waterpeil van deze waterplas bepaald niet constant is konden wij duidelijk merken aan het feit dat Pinksterbloem (*Cardamine pratensis*) en Zandzegge (*Carex arenaria*) tijdens ons bezoek uitbundig bloeiden in een laag van minstens 2 decimeter water.

Ook de wat hogere, drogere, zanderige omgeving leverde ons interessante vondste op, zoals Vogelpootje (*Ornithopus perpusillus*), Zandstruisgras (*Agrostis vinealis*), Kleine leeuwentand (*Leontodon saxatilis*), Vroege en Zilverhaver (*Aira praecox* en *caryophyllea*), Tandjesgras (*Danthonia decumbens*), Voorjaarsganzerik (*Potentilla verna*) en Zandblauwtje (*Jasione montana*).

Na lunch-in-het-veld en nog even vlug de Blaaszegge (*Carex vesicaria*) en de Zwarte zegge (*Carex nigra*) bewonderd te hebben, bracht Fons ons naar ons tweede excursieterrein: Graadse Raam, niet ver van het kasteel De Tongelaar (de Tongelaar zelf was niet bedoeld om te bezoeken). Het Graadse Raam was vroeger in botanisch opzicht een zeer saai en eenzijdig terrein, maar is in nabije verleden rigoureuus afgegraven tot op of nauwelijks boven de grondwaterstand. Er zijn nu weer belangwekkende vegetaties te aanschouwen, zelfs redelijk te overzien vanaf de weg (weg op dijk), met zeker een twee of drie meters hoogteverschil. Behalve een aantal pioniersoorten, die hier natuurlijk nog te verwachten zijn, b.v. Greppelrus (*Juncus bufonius*), Rode waterereprijs (*Veronica catenata*), opslag van Populieren- en Wilgensoorten enz. enz., hebben zich al een aantal bijzondere soorten gevestigd; sommige de zelfde als bij het Broekse Wiel, nl. Vlottende bies, Blaaszegge, Borstelbies en Grote egelskop; andere alleen hier waargenomen, b.v. Naaldwaterbies (*Eleocharis acicularis*), IJle zegge (*Carex remota*), de Geknikte en de Rosse vossenstaart (*Alopecurus geniculatus* en *aequalis*), Grote watereppe (*Sium latifolium*), Keizerskaars (*Verbas cum phlomoïdes*), en Watergras (*Catabrosa aquatica*). Ook hier blijkt het waterpeil niet constant te zijn: bij ons bezoek bloeiden Waterpunge (*Samolus valerandi*) en Grote weegbree (*Plantago major*) in het water.

Onze totaalijst van deze dag telde 154 bloemplanten, 2 opslag-soorten (*Salix* en *Populus*, niet nader gedetermineerd) en 2 kranswiersoorten. Zoals gewoonlijk hieronder een tabel van de waargenomen grassen en schijngrassen.

1 = Broekse Wiel, water + oever

2 = Broekse Wiel, land

3 = Graadse Raam

grassen		
2	<i>Agrostis capillaris</i>	3 <i>Calamagrostis canescens</i>
3	<i>stolonifera</i>	3 <i>Catabrosa aquatica</i>
2	<i>vinealis</i>	3 <i>Dactylis glomerata</i>
2	<i>Aira caryophyllea</i>	2 <i>Danthonia decumbens</i>
2	<i>praecox</i>	2 <i>Deschampsia flexuosa</i>
3	<i>Alopecurus aequalis</i>	3 <i>Elytrigia repens</i>
3	<i>geniculatus</i>	1 3 <i>Glyceria fluitans</i>
2	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	3 <i>maxima</i>
3	<i>Apera spica-venti</i>	2 <i>Holcus lanatus</i>
3	<i>Arrhenatherum elatius</i>	3 <i>mollis</i>

3	Lolium perenne		3	Carex remota
3	Phalaris arundinacea	1	3	vesicaria
3	Phleum pratense		3	Eleocharis acicularis
3	Phragmites australis	1		palustris
3	Poa trivialis	1	3	Eleogiton fluitans
		1	3	Isolepis setacea
	<u>schijngrassen</u>	1	3	Juncus articulatus
1	Carex arenaria		3	bufonius
2	hirta	1		bulbosus
1	nigra	2	3	conglomeratus
2	oederi ssp.oedocarpa	1	3	effusus
1	ovalis		3	tenuis
1	panicea			

Mutaties

nieuw lid:

Niko Buiten Spaarne 49 app.1.7 2011 CE Haarlem tel. ?

Wim Kneepkens Kerkhoflaan 32 5931 LN Tegelen (L) tel. ?

verhuisd:

Jos Spier Normandie 102 3524 RL Utrecht tel. ?

afgezegd:

Jaap Groot
Wolter Winter

nieuw lid:

Andrea de Groot W.de Merodelaan 31 9909 Spijk tel. ?
BW

Financiën

contributie ongewijzigd; graag overmaken op postbanknr. 5140856 of anders cash.

Suggesties

goede ideeën voor excursieplannen graag inleveren bij Teun.

Een voorspoedig botanisch interessant 1999 toegewenst

Ger van Zanen

WERKGROEP GRASSEN EN SCHIJNGRASSEN

secr./penningm. Ger van Zanen, de Breekstraat 36
1024 LJ Amsterdam; tel. 020-6369996
contributie f 5,00 per jaar, te voldoen aan
Postbanknummer 5140856 t.n.v. G.C.N.van Zanen

excursiecoördinator: Teun Verweij, ~~Twijnsterhof 91~~
~~5709 GX Helmond, tel. 0492-515962~~

Postelpad 3, 5628 VK Eindhoven, tel. 040-2417135

Verslag 1999

Zaterdag 19 juni Het Eyserbosch bij Eys, o.l.v. Paul Spreuwenberg.

Wij verzamelden zich bij Station Heerlen en reden, na de treinvertragingen afgewacht te hebben, naar het Eyserbosch. Er was gelukkig voldoende autoruimte beschikbaar om de deelnemers te vervoeren; dat waren: Nel Ypenburg, Maartje Carpentier, Betty Goudsmit (+ echtgenoot-chauffeur Erik), Teun Verweij, Joop Stam, Joop Verburgh, Wim Kneepkens, Kees Noordsij met introduc e Ale, en Ger en Jannie van Zanen.

Het excursieterrein leverde veel afwisseling op van biotopen. De drie belangrijkste waren ongetwijfeld: 1. akkers met voedselgewassen, sterk bemest; langs de randen daarvan vonden we akkeronkruiden; 2. een hellingbos van niets-doen-beheer; grotendeels een Essen- Iepenbos met Esdoorn; 3. een natuurreservaat, nl. een kalkgrasland en schraalgrasland, wat in september gemaaid wordt en waarvan het maaisel afgevoerd wordt.

Een totaalijst van 177 soorten berust bij het secretariaat en is op verzoek op te vragen bij ondergetekende (Ger van Zanen). Dat laatste geldt ook voor 26 juni. Alle grassen en schijngrassen zijn hieronder vermeld, bovendien gemerkt met biotoop waarin ze gevonden zijn (W = weg, pad, berm; N = natuurreservaat; B = bos). Een groot aantal Rode-Lijst-soorten hebben we ook op deze dag waargenomen (27 soorten !!), waarvan er enkele de moeite waard zijn om hier apart te vermelden: Bijeorchis (*Ophrys apifera*, N), Wilde marjolein (*Origanum vulgare*, B), Klavervreter (*Orobancha minor*, N), Eenbes (*Paris quadrifolia*, B), Aardkastanje (*Bunium bulbocastanum*, W), Grote muggeorchis (*Gymnadenia conopsea*, N), Harige ratelaar (*Rhinanthus alectorolophus*, N).

grassen:

N Alopecurus myosuroides
B Anisantha sterilis
W Apera spica-venti
NWB Arrhenatherum elatius
W Brachypodium pinnatum
B Brachypodium sylvaticum
N Briza media
N Bromopsis erecta
B Bromus hordeaceus
W Dactylis glomerata
W Elytrigia repens
W Festuca arundinacea
B Festuca gigantea
W Festuca rubra s.str.
N Helictotrichon pratensis
N Helictotrichon pubescens
W Holcus mollis
N Koeleria macrantha

N Koeleria pyramidata
W Lolium multiflorum
W Lolium perenne
B Miliun effusum
W Phleum pratense
B Poa nemoralis
W Poa pratensis
W Poa trivialis
W Trisetum flavescens

schijngrassen

N Carex flacca
N Carex hirta
B Carex sylvatica
W Juncus bufonium
B Juncus tenuis
B Luzula pilosa

Zaterdag 26 juni Het Wijboschbroek bij Veghel, o.l.v. Teun Verweij en Toon van de Schans

Bij Station 's Hertogenbosch waren slechts vier deelnemers aanwezig op de afgesproken tijd van 09.45 uur. Na informatie ingewonnen te hebben bij de stationsmedewerkers bleken er geen treinvertragingen zich voorgedaan te hebben, zodat we met één auto naar het terrein konden rijden. Achteraf had er nog een vijfde deelnemer mee gekund, maar had door misverstand (verzameld aan de achterzijde van het station, i.p.v. bij de hoofdingang) de groep gemist. Zo gingen dus Teun en Toon en Ger van Zanen, plus introducé Cor Broekman naar het Wijboschbroek. De verschillende biotopen die we daar tegenkwamen waren, in volgorde: een open veld, een bos met Berk, Els en Zilverspar, een Venplas met omgeving, een "biezenloop" (een kanaaltje), een bos met een poeltje, een kleiafgraving-depôt en tenslotte de oever van de Willemsvaart. Deze grote afwisseling heeft een totaalijst van niet minder dan 197 soorten opgeleverd, waarvan 25 grassoorten, 11 schijngrassoorten, 10 aandachtsoorten en slechts 1 Rode-Lijst-soort. Een heel bijzonder Fonteinkruid dat in het veld voorlopig genoemd werd als bastaard van Glanzig en Doorgroeid fonteinkruid, is mee gegaan naar Leiden en aldaar gedetermineerd als Glanzig fonteinkruid (*Potamogeton lucens*), hoewel een zeer atypisch exemplaar.

grassen

Agrostis capillaris	Phalaris arundinacea
Alopecurus geniculatus	Phleum pratense
Anisantha sterilis	Phragmites australis
Anthoxanthum odoratum	Poa annua
Arrhenatherum elatius	Poa nemoralis
Bromus hordeaceus	Poa trivialis
Calamagrostis canescens	
Dactylis glomerata	<u>schijngrassen</u>
Deschampsia cespitosa	Carex acuta
Echinochloa crus-galli	Carex hirta
Elytrigia repens	Carex ovalis
Festuca rubra s.s.	Carex pseudocyperus
Glyceria fluitans	Eleocharis palustris
Glyceria maxima	Juncus articulatus
Holcus lanatus	Juncus bufonius
Holcus mollis	Juncus conglomeratus
Lolium multiflorum	Juncus effusus
Lolium perenne	Juncus inflexus
Molinia caerulea	Juncus tenuis

Zaterdag 28 augustus Geysterens Ven & de Maas, o.l.v. Fons Reijerse.

Bij Station Venray waren 11 deelnemers en 2 auto's aanwezig. Het bezoek aan de Putten van Well, waarvoor gemotoriseerd vervoer nodig was, is daarmee vervallen. De secretaris/penningmeester van deze werkgroep, die meestal excursieverslagen maakt, heeft deze keer de groep gemist bij station Venray. Hoewel hij bij de reis van Amsterdam via Eindhoven naar Venray nog bij Eindhoven prima op schema lag, kwam hij wegens enorme verkeersvertragingen tussen Eindhoven en Venray veel te laat bij het station aan. Nel Ypenburg heeft een eenvoudig verslag van deze dag gemaakt.

De groep begon (alles dus te voet) achter het station en liep langs een recht stuk water langs maïsakkers met veel Ganzevoeten en Amaranten in de berm. Vervolgens langs de fraai meanderende Oosterumse Beek - zo behoort een beek te zijn! - kwamen ze in Geysteren, waar gestopt werd voor het gebruik van Limburgse vlaaien. Na Geysteren kwam de groep bij het Ven.

Er werd niet uitputtend geschreven, alleen wat ter sprake kwam werd genoteerd. Wel werden niet alleen planten, maar ook paddestoelen, vogels en insecten (waaronder wantsen, vlinders en libellen) waargenomen. Grassen en schijngrassen, voor zo ver genoteerd, worden compleet hieronder vermeld. Van de overige organismen hier een greep van enkele interessante namen:

Middelste ganzerik en Viltganzerik (*Potentilla intermedia* en *P. argentea*), Zeegroene ganzenvoet (*Chenopodium glaucum*), Groene amarant (*Amaranthus hybridus*), Franse amarant (niet in Heukels te vinden), Kleine ooievaarsbek (*Geranium pusillum*), Moe-rashertshooi (*Hypericum elodes*), Grote boterbloem (*Ranunculus lingua*), Waterdrieblad (*Menyanthes trifoliata*), Drijvende egelskop (*Sparganium angustifolium*), Kastanje-boleet (*Boletus badius*), Boomklever, Landkaartjes en een Heidekikker. Kortom een fijne dag en een slordig verslag.

grassen

Deschampsia flexuosa
Digitaria sanguinalis
Echinochloa crus-galli
Eragrostis minor
Lolium multiflorum
Molinia caerulea
Panicum dichotomiflorum
Setaria verticillata (met en zonder
weerhaakjes, de eerste grijpen
als klitten in elkaar)

schijngrassen

Carex elongata
Carex hirta
Carex ovalis
Carex pilulifera
Carex remota
Eleogiton fluitans
Juncus ? tenageia (vermeld als IJle rus,
vermoedelijk bedoeld: Wijdbloeiende rus)
Hippuris vulgaris (Lidsteng; eigenlijk geen
schijngras; eigen familie, in de Sterre-
kroosorde, onmiddellijk naast de Lipbloe-
menfamilie).

Mutaties

afgezegd : ___

Joost Werkhoven

Financiën

contributie ongewijzigd; graag overmaken op postbanknr. 5140856, of anders
cash.

Suggesties

goede ideeën voor excursieplannen graag inleveren bij Teun.

Een voorspoedig botanisch interessant 2000 toegewenst

Ger van Zanen

Amsterdam 29 januari 2000

WERKGROEP GRASSEN EN SCHIJNGRASSEN

secr./penningm. Ger van Zanen, de Breekstraat 36
1024 LJ Amsterdam; tel. 020-6369996
contributie f 5,00 per jaar, te voldoen aan
Postbanknummer 5140856 t.n.v. G.C.N. van Zanen

excursiecoördinator: Teun Verweij, Postelpad 3
5628 VK Eindhoven; tel. 040-2417135

Verslag 2000

Voor Zaterdag 10 juni stond een excursie gepland bij de Molenpolder en de Westbroekse Zodden o.l.v. Bert van Dijk (SBB) en Theo Leusink. Helaas is deze niet doorgegaan wegens onvoldoende aanmelding.

Zaterdag 17 juni . Strand en duinen bij Hoek van Holland

Vanaf station Hoek van Holland Strand gingen acht werkgroepleden en twee introductees op pad onder leiding van onze excursieleidster Marion Struik. Dat waren Peter Backbier, Lucy Freese, Jos Spier, Joop Verburgh, Teun Verweij, Nel Ypenburg, Ger van Zanen en Koen van Zoest plus nog Leo Lennert (spelling correct?) en Esther. Een gevariëerd terrein met veel verschillende biotopen in de nieuwe en in de oude duinen waren ons beloofd, inclusief natte duinvalleien.

We begonnen onmiddellijk na het verlaten van het station een duintop (A) te beklimmen en voordat we het strand bereikt hadden, hadden we al tien grassoorten gezien, waaronder uiteraard Helm, Zandhaver (hier nog vegetatief, verderop ook in bloei) en Zanddoddegras, de bekende duinzandsoorten. Ook in de andere plantenfamilies zijn leuke vondsten gedaan, o.a. een viertal aandachtsoorten, Echte kruisdistel (*Eryngium campestre*), Rood guichelheil (*Anagallis arvensis ssp. arvensis*), Veldhondstong (*Cynoglossum officinale*) en Hazenpootje (*Trifolium arvense*). De Boksdooorn (*Lycium barbarum*) vind je ook niet iedere dag als je buiten het duin-district woont en werkt.

Het strand (B) bleek op dit gedeelte meer een begroeide basaltdijk te zijn met een laag muurtje waarop je prima je lunchpakket kon verorberen of de thermosfles kon aanspreken. Inmiddels zijn aantal zoutminnende soorten aangediend, zoals Melkkruid (*Glaux maritima*), Zeepostelein (*Honckenya peploides*), Hertshoornweegbree (*Plantago coronopus*), Strandbiet (*Beta vulgaris ssp. maritima*) en Deens lepelblad (*Cochlearia danica*). De laatste soort is ook in het binnenland algemeen geworden, vooral langs de autowegen en gedraagt zich daar als pekelsort. Biestarwegras (*Elytrigia juncea ssp. boreoatlantica*) was natuurlijk de grassoort die we hier hadden verwacht en die ook inderdaad gevonden is.

Achter het muurtje inspecteerden we daarna de buitenduinen (C). Als eerste een volledig vlak terrein, waarop na enig zoekwerk Stijf hardgras (*Catapodium rigidum*) gevonden werd, een zeer zeldzame Rode Lijst-soort. De Zilte rus (*Juncus gerardi*) past eveneens prima in dit biotoop en ook de Zeewinde (*Calystegia soldanella*), (een Rode-Lijst-soort!) doet zijn naam eer aan. Als tweede, meer het binnenland in, bezochten we een geaccidenteerd terrein met hier en daar wat duindoornstruwelen. Blauwe zeedistel (*Eryngium maritimum*) en Kegelsilene (*Silene conica*) (resp. Rode-Lijst- en aandachtsoort) waren hier de spektakelstukken.

Bij steeds verdere afstand van de zee (D) vertoonde de vegetatie ook een duidelijke verandering van zout naar zoet. Op een droog, zanderig gedeelte vonden we Vroege haver (*Aira praecox*) en Gewoon langbaardgras (*Vulpia myuros*). Rondom een grote waterplas konden we de moerasvegetatie bewonderen met Watermunt (*Mentha aquatica*), Gewone waternavel (*Hydrocotyle vulgaris*), Wolfspoot (*Lycopus europaeus*), Haagwinde (*Calystegia sepium*) en Egelboterbloem (*Ranunculus flammula*). Hier vonden ook een aantal schijngrassen hun kans schoon, voorheen nog niet of nauwelijks gezien, zoals Heen (*Bolboschoenus maritimus*), Gewone waterbies (*Eleocharis palustris*), Tweerijige zegge (*Carex disticha*), Platte rus en Greppelrus (*Juncus compressus*, *J. bufonius*) en een werkelijk massale aanwezigheid van Zomp-rus (*Juncus articulatus*). Uit vondsten in de omgeving konden we de totaallijst

nog behoorlijk aanvullen. Apart te vermelden zijn daarvan Echt bitterkruid (*Picris hieracioides*), Gevlekte rupsklaver (*Medicago arabica*) en een vreemsoortige Hoornbloem (*Cerastium spec.*). De laatste bleek, na onderlinge gesprekken en na onderzoek en literatuurstudie in Leiden, een Gewone hoornbloem (*Cerastium fontanum*) te zijn, maar wel aangetast door een bloemgal, veroorzaakt door een Mijt. Behalve een Rupsklaver is er ook een rups op een klaver gevonden. Hij zat dan wel deze keer op een grasspriet, maar volgens Lucy is zijn waardplant Rolklaver en heeft de gewoonte zich te verpoppen op gras. De rups is geel met zwart, maar hij is niet de alom bekende soort die op Jacobskruiskruid verblijft. De Rolklaver (de Gewone) was in ons excursieterrein massaal aanwezig. Tenslotte begaven we ons linea recta, via de oudere duinen (E) naar station Hoek van Holland Strand. Onderweg werd de lijst nog met één grassoort aangevuld: Zilverhaver (*Aira caryophylla*).

Een totaalijst van 116 soorten berust bij het secretariaat en is op verzoek op te vragen bij ondergetekende (Ger van Zanen). Alle grassen en schijngrassen zijn hieronder vermeld, bovendien gemerkt met excursiegedeelten A t/m E waar ze gevonden zijn.

grassen

D Agrostis capillaris
 E Aira caryophylla
 D Aira praecox
 A Ammophila arenaria
 A Anisantha sterilis
 AC Anisantha tectorum
 D Arrhenatherum elatius
 A Bromus hordeaceus
 D Calamagrostis epigejos
 C Catapodium rigidum
 B Elytrigia juncea ssp.
 boreoatlantica
 A Elytrigia repens
 A Festuca rubra
 D Holcus lanatus
 A Hordeum murinum

A Leymus arenarius
 D Lolium perenne
 A Phleum arenarium
 A Poa annua
 D Poa trivialis
 D Vulpia myuros

schijngrassen

D Bolboschoenus maritimus
 D Carex disticha
 D Carex hirta
 D Eleocharis palustris
 D Juncus articulatus
 D Juncus bufonius
 D Juncus compressus
 C Juncus gerardi

Zaterdag 5 augustus. De Kerf en de Schoorlse Duinen o.l.v. Aart Swolfs

De twaalf deelnemers, die vanaf de buseindhalte het veld in gingen, waren Koos Ballintijn, John Bruinsma, Maartje Carpentier, Lucy Freese, Marian Kits van Heyningen, Jos Neuteboom, Simon Pepping (introducée), Teun Verweij, Nel Ypenburg, Jannie en Ger van Zanen, plus de excursieleider. Tegen lunchtijd werd de groep uitgebreid met een dertiende deelnemer, die midden in de duinen de groep gevonden heeft: Joop Verburgh. De wandeling strekte zich uit in meer dan één kilometerhok. Koos Ballintijn vulde daarom streeplijsten in per km², die bruikbaar zijn voor Floron. Ondergetekende maakte een chronologische totaalijst, die echter niet gegarandeerd waterdicht compleet is. De laatste is wel op verzoek op te vragen bij het secretariaat; hij is te lang (135 soorten) om in zijn geheel hier af te drukken. Onze excursie kunnen we verdelen in vijf verschillende terreinen. Van elk kan, hoewel summier, iets gezegd worden voor het betreffende biotoop en kunnen enkele bijzondere soorten vermeld worden. Wel wordt het verhaal afgesloten met een lijst van alle waargenomen grassen en schijngrassen.

A. Het "Engelse Veld" is een voormalige begraafplaats, die nu fungeert als een begrazings project met runderen. Het zand draagt hier een kortgrazige vegetatie, ook veel mos en hier en daar wat struikgewas en wat bomen. Uiteraard zijn hier Zandzegge (*Carex arenaria*) en Duinzwenkgras (*Festuca arenaria*) te verwachten. De aanwezigheid van Buntgras (*Corynephorus canescens*), Struikhei (*Calluna vulgaris*) en Zandblauwtje, in grote aantallen, (*Jasione montana*) wijzen op kalkarme bodem. Ook het Rozenkransje (*Antennaria dioica*) groeit in dit biotoop; het is een Rode-Lijst-soort, in Heukels (1996) als R2, in de nieuwste Rode Lijst (2000) als EB met omschrijving "ernstig bedreigd". In een laag gelegen gedeelte, en dus ook wat

vochtiger, vonden we Riet (*Phragmites australis*) en verder onder Zomereik, Berk en Kruiwilg het Rond wintergroen (*Pyrola rotundifolia*), R3 = KW = kwetsbaar. Toch moet er ergens noch wat kalk in de bodem aanwezig zijn, anders hadden wij geen Knobbies (*Schoenus nigricans*) kunnen vinden, een soort die bekend is van de Waddeneilanden en plaatselijk tussen Bergen aan Zee en Castricum.

B. De duinwandeling bestond uit eerst lopen in het dorp, waarbij de lijst slechts aangevuld werd met enkele banale grassoorten, en daarna wandelen op (maar vooral ook naast) fiets- en voetpaden buiten de bebouwde kom. Klimmen en dalen en veel dennenbossen (meestal *Pinus nigra*) maakten daar het aspect van het terrein uit. Op zoek naar grassen en schijngrassen kwamen we niet goed aan onze trekken. Slechts één zeggesoort werd geboekt: Valse voszegge (*Carex otrubae*). In de bosgedeelten waren Duinviooltje (*Viola curtisii*), Brede wespeorchis (*Epipactis helleborina*), Dennenorchis (*Goodyera repens*) en Rechte ganzerik (*Potentilla recta*) de moeite waard om hier te vermelden en op de meer open gedeelten Sierlijke vetmuur (als bijnaam ook wel Krielparnassia genoemd) (*Sagina nodosa*), Grote teunisbloem (*Oenothera erythrosepala*) en Bleekgele droogbloem (*Gnaphalium luteo-album*). Op een uitzichtpunt, waar dennenbossen, Parnassivallei en de zee alle tegelijk te zien zijn, gebruikten we onze middagboterham en daarna op weg naar "De Kerf" (met omgeving).

C. De Kerf, gegraven in november 1997, is een gat in de eerste duinenrij, met de bedoeling dat de zee daar op gezette tijden de achtergelegen duinvallei (Parnassivallei) binnen kan stromen, (jaargang 24, nr.1 1997 en 25, nr.1 1998, kwartaaltijdschrift Noordhollands Landschap). Deze operatie is uitgevoerd in samenwerking van SBB, PWN, Hoogheemraadschap NH-Noord (beheerder van de zeereep !) en Rijkswaterstaat. De Kerf is zó ondiep gegraven dat zeewater alléén binnen stroomt als de vloed boven 1,90 NAP komt.

Als gevolg daarvan zijn in de vallei hier en daar nog steeds zoetwaterplasjes aanwezig, waar je Zomprus (*Juncus articulatus*) en Grote lisdodde (of misschien een bastaard met de Kleine) (*Typha latifolia* ? *X angustifolia*) kunt vinden, maar waar ook veel plekken van uitgesproken zoutminnende planten groeien. Van de groep buiten de grassen en schijngrassen moeten hier zeker vermeld worden: Zeeraket (*Cakile maritima*), Stekend loogkruid (*Salsola kali* ssp. *kali*), Strandbiet (*Beta vulgaris* ssp. *maritima*) (zowel groen als rood gezien), Strandmelde en Gelobde melde (*Atriplex littoralis*, *A. laciniata*), Zeekool (*Crambe maritima*), Zeepostelein (*Honckenya peploides*), Hertshoornweegbree (*Plantago coronopus*), Zeewolfsmelk (*Euphorbia paralias*) en Strandduizendguldenkruid (*Centaurium littorale*). In het veld is gediscussieerd over Zandvarkensgras (*Polygonum oxyspermum*), die op vloedmerken moet groeien, maar meegenomen exemplaren bleken thuis onder het binoculair Gewoon varkensgras te zijn, met (rijpe !) nootjes van 2,4 mm en een witte rand aan de bloemdekbladen van 0,3 - 0,5 mm breed.

Aangezien zowel de Zomprus als de Duinrus (*Juncus alpinoarticulatus* ssp. *atri-capillus*) daar groeiden, zal ook de bastaard tussen deze twee wel aanwezig geweest zijn. Ook binnen de groep van de waargenomen grassen en schijngrassen doet zich hetzelfde fenomeen voor van zoutminnende en zoutmijdende soorten. Biestarwegras (*Elytrigia juncea* ssp. *boreoatlantica*) en Noordse helm (*X Calammophila baltica*) zitten in de eerste categorie en Zomprus, enigszins ook Duinrus en zeker Noordse rus (*Juncus balticus*) in de tweede categorie.

Tenslotte zijn nog twee zeer bijzondere soorten de moeite waard: Late stekelnoot (*Xanthium strumarium*), volgens Heukels een soort van rivieroeveren en uiterwaarden, hier zowel vegetatief als in bloei gevonden en een Ambrosia-soort (fide excursieleiding: *Ambrosia artemisiifolia* = Alsemambrosia), een adventief.

D. De strandwandeling, terug naar Bergen aan Zee, liep langs het zeewater. Voor deelnemers, geïnteresseerd in wieren, schelpen en kwallen, was ruimschoots materiaal voorhanden.

E. Terug in het dorp werd eindelijk de Blauwe zeedistel (*Eryngium maritimum*) gevonden, waarnaar we de hele dag al uitgekeken hadden.

grassen

A Agrostis capillaris
A Ammophila arenaria
A Anisantha tectorum
A Bromus hordeaceus (ssp.hord.)
A Bromus hordeaceus ssp.
thominei
A Calamagrostis epigejos
C x Calammophila baltica
A Corynephorus canescens
A Deschampsia flexuosa
A Digitaria ischaemum
C Elytrigia juncea ssp.
boreoatlantica
A Elytrigia repens
A Festuca arenaria
A Festuca filiformis
A Holcus lanatus
B Hordeum murinum
A Koeleria macrantha
C Leymus arenarius
A Molinia caerulea

A Phleum arenarium
A Phleum pratense ! ssp.
serotinum ?
A Phragmites australis
B Poa annua
? Poa pratensis

schijngrassen

C Bolboschoenus maritimus
A Carex arenaria
B Carex otrubae
C Juncus alpinoarticulatus ssp.
atricapillus
C Juncus ambiguus
C Juncus articulatus
C ? Juncus articulatus x alpino-
articulatus ssp.atricapillus
C Juncus cf. balticus (herb. Swolfs,
indien accoord: nieuw voor
Schoorl)
C Juncus bufonius
C Juncus gerardi
A Schoenus nigricans

Mutaties

afgezegd:

Anja Edwards van Muijen
Aldert Gutter

verhuisd:

Kees van de Vate, nieuw adres onbekend

Financiën

contributie ongewijzigd; graag overmaken op postbanknr. 5140856, of anders
cash, bv. bij excursies.

Suggesties

goede ideeën voor excursieplannen graag inleveren bij Teun

Een goed en voorspoedig botanisch interessant 2001 toegewenst

Ger van Zanen

Amsterdam 22 januari 2001

WERKGROEP GRASSEN EN SCHIJNGRASSEN

secr./penningm. Ger van Zanen, de Breekstraat 36
1024 LJ Amsterdam; tel. 020-6369996
contributie ~~5,00~~ per jaar, te voldoen aan **2,50 Euro**
Postbanknummer 5140856 t.n.v. G.C.N. van Zanen
excursiecoördinator: Teun Verweij, Postelpad 3
5628 VK Eindhoven; tel. 040-2417135

*Beoordeld
13/10/02*

Verslag 2001

Wegens huiselijke, medische problemen is ondergetekende bij geen van de drie geconvoceerde excursies mee geweest. Er is gevraagd of een van de deelnemers een verslagje zou willen maken en dat in te leveren. Die van 3 juni en van 9 juni zijn inderdaad binnen gekomen, maar die van 28 juli, Luttenbergerveen, o.l.v. Johan Alferink, ontbreekt.

Mocht er alsnog een verslag over 28 juli binnen komen, kan ik dat, samen met de aankomende convocatie, nog publiceren.

Zondag 3 juni. Kraayenbergse Plassen, o.l.v. Fons Reijerse; verslag gemaakt door de excursieleider.

Een deel van het gebied is al ingericht als natuurterrein met een afgesloten plas en begraasd met Schotse Hooglanders en paarden, beheerd door Brabants Landschap. Kenmerken: grasland, loofbosjes, moeras en open water. Naast de hieronder vermelde grassen en schijngrassen als bijzondere soorten: Hokjespeul, Ruig hertshooi, Gestreepte klaver. Later nog aangetroffen Voszegge en veel wilgensoorten.

Aantal deelnemers 8, Teun heeft de namen genoteerd.

Grassen

Agrostis capillaris
Agrostis stolonifera
Arrhenatherum elatius
Bromus hordeaceus
Calamagrostis canescens
Dactylus glomerata
Deschampsia caespitosa
Elytrigia repens
Glyceria fluitans
Glyceria maxima
Holcus lanatus
Lolium perenne
Phalaris arundinacea
Phragmites australis
Poa annua
Poa trivialis
Vulpia bromoides
Vulpia myuros

Schijngrassen

Bolboschoenus maritimus
Carex acuta
Carex acutiformis
Carex echinata
Carex hirta
Carex otrubae
Carex ovalis
Carex pseudocyperus
Carex remota
Carex spicata
Carex vesicaria
Eleocharis palustris
Juncus articulatus
Juncus effusus
Schoenoplectus lacustris
Scirpus sylvaticus
Sparganium erectum
Typha latifolia
Typha angustifolia

Het was een plezierige excursie.

Zaterdag 9 juni. Labbeget - Dullaert - Dulvort, o.l.v. Toon van der Schans cq. Teun Verweij; verslag gemaakt door Harry Kerver. (abusievelijk ingeleverd als zaterdag 3 juni)

Natuurontwikkelingsproject Labbeget - Dullaert - Dulvort.

Om 10.00 uur waren we met vier werkgroepleden (Toon van der Schans, Teun Verweij, Koen van Zoest en Harry Kerver) bij het startpunt Café Landzicht in Sprang Capelle. Helaas was er geen spoor van de plaatselijke IVN-gids, die ons zou rondleiden in het gebied. Na enkele koppen koffie en enkele telefoontjes gingen we tegen elf gevierden op pad. Langs de dijk ontmoetten we alsnog de IVN-gids. Vooral Koen was daar heel blij mee, omdat reeds na een halve kilometer de hak van Koen's schoen het volledig liet afweten. De laarzen van de IVN-gids brachten uitkomst.

Spoedig daalden we af van de dijk en kwamen we in het natuurontwikkelingsproject. Het is een uniek gebied, waar sprake is van een overgang van zand naar jonge zeeklei. De bodem bevat veel kalk en ijzer. Er is in het verleden veel turf gegraven. Rond 1900 was er sprake van ruilverkaveling. Men heeft toen de waterstand verlaagd en er is een kanaal gegraven. Het gevolg was dat de karakteristieke flora grotendeels verdween.

Op zeker moment is het gebied in handen gekomen van Staatsbosbeheer. Men tracht te komen tot een groot aaneengesloten gebied. Dat is nu nog niet het geval.

De waterstand is nu weer verhoogd. Er wordt 1 of 2 keer per jaar gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd. Verschillende percelen zijn de afgelopen jaren afgegraven. Er zijn daardoor in het gebied duidelijke hoogteverschillen met een karakteristieke flora.

We hebben genoten van de vele soorten grassen en schijngrassen. Naast deze planten konden we echter ook allerlei andere planten bewonderen als: Egelboterbloem, Echte koekoeksbloem, Moeraskartelblad, Zonnedauw, Moeraswolfsklauw, Schildereprijs, Waterpostelein, Wijfjesvaren, Grote lisdodde en een Kranswier en nog vele andere soorten.

grassen

Agrostis tenuis
Agrostis stolonifera
Alopecurus geniculatus
Alopecurus pratensis
Anisantha sterilis
Anthoxanthum odoratum
Arrhenatherum elatius
Bromus hordeaceus
Calamagrostis canescens
Dactylis glomerata
Elytrigia repens
Festuca arundinacea
Festuca rubra
Glyceria fluitans
Glyceria maxima
Holcus lanatus
Holcus mollis
Hordeum murinum
Lolium perenne
Lolium multiflorum
Molinia caerulea
Phalaris arundinacea
Phragmites australis
Poa annua
Poa pratensis
Poa trivialis

schijngrassen

Carex acuta
Carex acutiformis
Carex curta
Carex disticha
Carex echinata
Carex hirta
Carex nigra
Carex oederi ssp.oederi
Carex oederi ssp.oedocarpa
Carex ovalis
Carex panicea
Carex paniculata
Carex pseudocyperus
Carex rostrata
Eleocharis multicaulis
Eleocharis palustris
Eriophorum angustifolium
Juncus articulatus
Juncus bufonius
Juncus bulbosus
Juncus conglomeratus
Juncus effusus
Juncus subnodulosus
Juncus tenuis
Luzula multiflora ssp.multiflora
Scirpus setaceus

MUTATIES:

afgezegd:

André Hospers

correctie telef.:

Koen van Zoest 071-5768943

verhuisd:

Ton Denters	Waterpoortweg 401 b	1051 PX	Amsterdam	020-4191858
Annet de Jong	Pelschans 41	2728 GW	Zoetermeer	079-3422924
Cees Noordsij	Rijnbandijk 11	4043 JH	Opheusden	06-15446711

overleden:

Jannie van Zanen

FINANCIEN

contributie aangepast: 2,50 Euro per persoon per jaar; graag overmaken op postbanknr. 5140856, of anders cash, b.v. tijdens excursies.

SUGGESTIES

goede ideeën voor excursieplannen graag inleveren bij Teun.

Een goed en voorspoedig botanisch interessant 2002 toegewenst

Ger van Zanen

Amsterdam 15 januari 2002

WERKGROEP GRASSEN EN SCHIJNGRASSEN

secr./penningm. Ger van Zanen, de Breekstraat 36
1024 LJ Amsterdam; tel. 020-6369996
contributie ~~5,00~~ per jaar, te voldoen aan € 2,50
Postbanknummer 5140856 t.n.v. G.C.N. van Zanen

excursiecoördinator: Teun Verweij, Postelpad 3
5628 VK Eindhoven; tel. 040-2417135

Verslag 2002

Er waren drie excursies voor 2002 geconvoceerd. Bij de eerste, 1 juni, terrein Labbeget bij Sprang Capelle, was ondergetekende niet aanwezig (had gekozen voor een andere KNNV-activiteit). Er is ook geen verslag binnengekomen, zou gemaakt moeten zijn door een van de excursiedeelnemers, zodat er hier alleen twee verslagen op papier staan, nl. over Stichtse Brug (9 juni) en Lange Ven (22 juni). Labbeget van 1 juni was een herhaling van 2001. Een herhaling omdat er toen slechts 4 deelnemers waren. Wie het verslag van 2001 nog bewaard heeft, kan daarin nog iets over het terrein en de bijbehorende flora nalezen.

Zondag 9 juni Surfstrand ten Westen van de Stichtse Brug, Huizen (N.H.)

Excursieleider: Jetse Jaarsma. Deelnemers: Jeanne Bok, Marianne van der Heijden, Cees Noordsij, Willem Rozema, Nel Ypenburg en Ger van Zanen. Wegens treinvertragingen heeft Teun Verweij het terrein niet kunnen bereiken.

Habitat in grote lijnen: zandterrein, opgebracht ten Westen van de Brug; het zand is afkomstig van het IJsselmeer. Daarop een spontaan ontwikkelde vegetatie, grotendeels een open veld, wel met veel verschillende biotopen, en hier en daar wat loofbosjes. Het terrein wordt begin herfst gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd. In volgorde liepen wij eerst in een open veld, vervolgens in een iepenbosje met een populierenlaantje en daarna een veld met veel Ratelaars. Aan de rand daarvan gebruikten we onze middagboterhammen. Vervolgens bezochten we een veel vochtiger terrein met zeer veel Rietorchissen en veel Moeraswespeorchissen, overgaande naar een echt moeras. Tenslotte liepen we nog eerst langs de dijk, vervolgens langs het water en tenslotte op een puur zand terrein.

In het eerste open veld waren, hoewel nog niet veel, de beide Orchideeënsoorten aanwezig naast enkele grassoorten, die meer een droge bodem prefereren, nl. Zilverhaver en Vroege haver (*Aira caryophylla* en *A. praecox*). Een rest van "brak water" is ook gesignaleerd door het aantreffen van de Zilte rus (*Juncus gerardi*), ter plaatse gedetermineerd door Rozema en van Zanen.

In het vochtige terrein na de lunch was de Rietorchis (*Dactylorhiza majalis* ssp. *praetermissa*) echt massaal aanwezig en de Moeraswespeorchis (*Platanthera bifolia*) ook behoorlijk veel present. Diverse soorten in het geslacht *Carex* waren daar ook aangetroffen, meestal in het veld goed te herkennen. Een aantal exemplaren van misschien Blaaszegge (*Carex vesicaria*) waren moeilijker; het enige meegenomen exemplaar bleek, na determinatie door Willem Rozema een smalbladige vorm van de zeer gewone Oeverzegge (*C. riparia*) te zijn. Een tweede probleemgeval, eveneens in het veld niet te benoemen, was waarschijnlijk een hybride. Hij ging via Ger van Zanen naar Leiden en van Leiden naar Albert Corporaal, de *Carex*-specialist. Resultaat: *C. x kneuckeriana* (= *C. remota* x *C. otrubae*). De beide ouder-soorten waren ook in dit terrein aanwezig.

Zowel bij de dijk als langs het water zijn goed ontwikkelde planten van de Grote engelwortel (*Angelica archangelica*) waargenomen. Op het laatste zand-terrein vonden we Dwergviltkruid (*Filago minima*). Deze laatste twee soorten zijn beide redelijk zeldzaam in Nederland, maar juist bekend langs het IJsselmeer. Een volledige lijst van alle soorten van deze excursie is veel te groot voor dit verslag, maar is op te vragen bij Ger van Zanen. Wel alle soorten van grassen en schijngrassen ziet u hieronder.

Grassen

Agrostis stolonifera *horningras*
Aira caryophylla *zilverhaver*
Aira praecox *vroege haver*
Alopecurus pratensis *grote vossen*
Anisantha sterilis *grote draaivil*
Anthoxanthum odoratum *rand-*

Schijngrassen

Carex arenaria *zand-*
Carex disticha *twee rijige*
Carex hirta *ruige*
Carex x kneuckeriana *otrubae x remota (valse voss x ij)*
Carex oederi ssp. *Oedocarpa* *geelgroene*
Carex otrubae *valse voss*

(vervolg) Grassen	(vervolg) Schijngrassen
Arrhenatherum elatius glans haver	Carex paniculata pleum -
Bromus hordeaceus zachte dravik	Carex pseudocyperus hoge cyper -
Calamagrostis epigejos duisriet	Carex remota ijle
Dactylis glomerata knopaa	Carex riparia deves -
Festuca arundinacea rietwiel	Carex ? vesicaria blaag -
* Festuca ovina (genaald) schapoo	Bolboschoenus maritimus heer
Festuca pratensis beemdlangblo	Eleocharis palustris gewone waaubla
Festuca rubra rood riet	Eleocharis uniglumis aarbloemige
Holcus lanatus ja kroete wilbol	Eriophorum angustifolium heerplein
Lolium perenne engls raa	Juncus effusus pilsen
Molinia caerulea pijpenstrootje	Juncus gerardi rila
Phleum pratense timotee	Juncus tenuis kengra
Phragmites australis riel	Schoenoplectus tabernaemontani Ruwe beas
Poa palustris moerasbeemd	Triglochin palustris moerasrooiegea
Poa pratensis veldbeemd	
Poa trivialis ruw beemd	
Vulpia myuros groen langhaard	

Zaterdag 22 juni Lange Ven en De Maurik, tussen Grave en Mill; daarna ook De Graafsche Raam.

Excursieleider: Fons Reijerse. Deelnemers: Jeanne Bok, Marianne van der Heijden, Dympha van der Heijden, Leo van der Kooy, Jan Nillesen, Cees Noordsij, Toon van der Schans, Toon Verrijdt, Teun Verweij en Ger van Zanen.

Wij begonnen in een moerasbos, maar kwamen al spoedig in een veenmosrietland terecht rondom een waterplas. Dat wil zeggen een veelzijdig veenmosrietland met veel verschillende (mini-)biotoopjes. In het moerasbos moet zeker de Moeraswederik (*Lysimachia thyrisflora*) in bloei en met vruchten vermeld worden. In het open veld vonden we Moerashertshooi (*Hypericum elodes*), Schildereprijs (*Veronica scutellata*) en Teer guichelheil (*Anagallis tenella*); verder in of naast de waterplas het Ondergedoken moerasscherm (*Apium inundatum*). Aan de bosrand met Grove den en Rankende helmblom gebruikten we onze lunchpakketten.

's Middags bezochten we een gradiënt van hoog zand naar modderig tot moerassig terrein bij de rivier. De rivier was de Graafsche Raam, die bij Grave uitmondt in de Maas. Een greep uit de vele, hier aanwezige, bijzondere soorten: Groot blaasjeskruid (*Utricularia vulgaris*), Glanzig fonteinkruid (*Potamogeton lucens*) en Liggend hertshooi (*Hypericum humifusum*). Ook hier is een volledige lijst van waargenomen soorten van deze excursie weer op te vragen. De namen van de grassen en schijngrassen hieronder.

Grassen

Agrostis canina moerassewaas
 Agrostis capillaris gewone seax
 Anisantha sterilis ijle dravik
 Apera spica-venti grote windhalv
 Arrhenatherum elatius glans haver
 Bromus hordeaceus zachte dravik
 Calamagrostis epigejos duisriet
 Dactylis glomerata knopaa
 Deschampsia flexuosa bochtige seax
 Festuca pratensis beemdlangbl.
 Glyceria fluitans mamma gras
 Glyceria maxima hies gras
 Holcus lanatus gekroete wilbol
 Holcus mollis gladde wilbol
 Lolium perenne engls raa
 Molinia caerulea pijpenstrootje
 Poa trivialis ruw beemd
 Vulpia myuros groen langhaard

Schijngrassen

Carex arenaria zand -
 Carex elata rige
 Carex hirta ruige
 Carex lasiocarpa draad -
 Carex oederi ssp. Oedocarpa geelgroene
 Carex ovalis maas -
 Carex panicea blauw
 Carex pilulifera pilsgraas
 Carex pseudocyperus hoge cyper -
 Carex remota ijle
 Carex rostrata snied -
 Carex spicata gewone beas
 Eleocharis multicaulis veldkengelige w.b.
 Eleocharis palustris gewone w.b.
 Eleocharis uniglumis aarbloemige w.b.
 Juncus acutiflorus veldrus
 Juncus articulatus rompreas
 Juncus bufonius greppelrus
 Juncus bulbosus heerbeas
 Juncus conglomeratus beas-kengra

(vervolg) **Schijngrassen**

Juncus effusus *pilosus*
Juncus squarrosus *velut*
Juncus tenuis *longus*
Isolepis (=Scirpus) setacea *bonvaldiana*
Scirpus sylvaticus *bobis*

Uitgeschreven wegens wanbetaling :

Joep Spronk
Nora Vissia
Kees van der Vate (spoorloos)

Afgezegd:

Roos van Rosmalen

Verhuisd:

Ton van der Lichte	J.Slagter-Dingsdagtuin 15 1705 HV	Heerhugowaard	072-5726234
Willem Rozema	Zwaluwenlaan 44 3161 TZ	Rhoon	010-5917487
Joop Stam	2° Boerhaavestraat 57 hs 1091 AL	Amsterdam	020-6931437

Nieuw lid:

Willy Bijl	Irenestraat 14 1741 CS	Schagen	0224-298695
Marianne van der Heijden	Weth.Den Hertogstraat 56 1100EA	Amsterdam ZO	020-6970094
Y... Huyskes	Arubalaan 28 a 3818 SK	Amersfoort	033-4328575
Paul Starmans	Leeuwerik 18 3906 NJ	Veenendaal	0318-520943

FINANCIEN:

Contributie 2,50 Euro per persoon per jaar; gaarne overmaken op postbanknr. 5140856, of anders cash, b.v. tijdens excursies.

SUGGESTIES:

Goede ideeën voor excursieplannen graag inleveren bij Teun Verweij.

Een goed en voorspoedig botanisch interessant 2003 toegewenst

Ger van Zanen

Amsterdam 15 januari 2003

Verslag van de excursie van de Grassenwerkgroep van de KNNV naar het Labbegat te Sprang Capelle

Op zaterdag 1 juni 2002 waren we met z'n tienen onder aanvoering van Teun Verweij te gast bij Ad Wagenmakers te Sprang Capelle in Noord-Brabant.

Ad legde uit dat we op de Langstraat waren, ook wel de Brabantse "Naad" genoemd, d.w.z. het overgangsgebied van de Brabantse zandgronden naar de rivier de Maas. Vandaar dat dit gebied rond Sprang Capelle altijd moerassig is geweest en gevoed werd door het water dat van de hogere zandgronden afstroomde, zowel bovengronds als ondergronds via een krachtige kwel. De Brabantse Naad was botanisch voorheen een zeer gevarieerd gebied vanwege de verschillende biotopen: het aspect van de hogere zandgronden, het moerasgebied, deels onder invloed van kwel staand en het fluviaatiele aspect van de Maas.

Veel botanische rijkdom is verloren gegaan door overbemesting en waterpeilverlaging. Echter, sinds enkele jaren is Staatsbosbeheer bezig om in bepaalde gebieden via gericht beleid een deel van de oude natuurwaarden te herstellen, zo ook hier nabij Sprang Capelle.

Ad legde uit dat in het kleine gebied waar we stonden er tenminste een dertigtal soorten zeggen voorkomen en ook tal van andere grassen en schijngrassen. Een zeer grote bijzonderheid van het gebied is het massale voorkomen van de in Nederland zeer zeldzame Gele zegge.

We hebben op onze rondwandeling ten noorden en ten zuiden van de Winterdijk tenminste de volgende soorten grassen en schijngrassen waargenomen (in willekeurige volgorde):

- Ruw beemdgras	- Blauwe zegge
- Kroppaar	- Zeegroene zegge
- Glanshaver	- Pluimzegge
- Hennegras	- Elzenzegge
- Zwarte zegge	- Gewone waterbies
- Stijve zegge	- Slanke waterbies
- Scherpe zegge	- Veelstengelige waterbies
- Moeraszegge	- Pitrus
- Oeverzegge	- Biezeknoppen
- Hoge cyperzegge	- Padderus
- Snavelzegge	- Knolrus
- Blaaszegge	- Bruin cypergras
- Geelgroene zegge	- Vlottende bies
- Gele zegge	- Borstelbies
- Tweerijige zegge	- Bosbies
- Ronde zegge	- Mattenbies
- Draadzegge	

Tot slot mogen een aantal andere planten zeker niet onvermeld blijven:

- Muizestaart	- Pilvaren
- Gewone wederik	- Moeraskartelblad
- Moeraswederik	- Beenbreek
- Rietorchis (weer teruggevonden met 1 ex. !)	- Ronde zonnedauw

Al met al was het een zeer geslaagde excursie, niet in het laatst vanwege de onvermoeibare Ad, die ons werkelijk alles heeft willen laten zien.

Deze excursie is zeer zeker voor herhaling vatbaar.

W.Rozema, Maassluis, 4/6/2002

WERKGROEP GRASSEN EN SCHIJNGRASSEN

secr./penningm. Ger van Zanen, de Breekstraat 36
 1024 LJ Amsterdam; tel. 020-6369996
 contributie ~~f 5,00~~ per jaar, te voldoen aan € 2,50
 Postbanknummer 5140856 t.n.v. G.C.N. van Zanen
 excursiecoördinator: Teun Verweij, Postelpad 3
 5628 VK Eindhoven; tel. 040-2417135

Verlag 2003

Zaterdag 24 mei Amstelveense Poel en de Noordelijke Oeverlanden Amsterdam

Excursieleiders: Ger van Zanen (Poel) en Nel Ypenburg (Oeverlanden). Deelnemers: vijf grassenwerkgroepleden Aart v.d. Berg, Leo v.d. Kooij, Theo Leusink, Kees v.d. Vate en Teun Verweij; twee Amsterdamse plantenwerkgroepleden Lida den Ouden en Bernard Rekelhof en twee leden van beide werkgroepen Betty Goudsmit en Marian Kits van Heijningen.

'sMorgens bezochten we het natuurreservaat naast de Amstelveense Poel, grenzende aan het Amsterdamse Bos. De "oeverpercelen" naast de Poel waren bereikbaar met een voetpad en kunnen ongeveer beschouwd worden als gedeeltelijk elzenbroek, gedeeltelijk berkenbroek en één perceel is boomloos; alle andere hadden meestal ook een gedeelte zonder bomen, daar groeide dan veenmos, haarmos, riet en overige moerasplanten. Twee van deze percelen hebben we nauwkeurig onderzocht, beide met berken. In zo'n berkenbroek vonden we enkele pollen van Eenarig wollegras en op een ander perceel had Moeraslathyrus zich gevestigd rondom de rietstengels. Tussen het veenmos, dicht bij de rietzoom zagen we (misschien een ontsnapping maar die zich al enkele jaren handhaaft) de insectenetende *Sarracenia purpurea* en dicht daarbij ook plekken van de Ronde zonnedauw, zijn collega insecteneter.

De "binnenlanden", niet toegankelijk voor publiek (maar wij hadden vergunning!) bestaan uit twee delen: het gedeelte dichtbij de Poel is grotendeels veenmosrietland met een strook berkenbroek dichtbij het voetpad; het gedeelte dichtbij het Amsterdamse Bos was vroeger tuinderij, is afgegraven in 1975/76 en is nu bezig een schraalgrasland te worden. Op sommige plekken, waar de afgraving nog al rigoreus uitgevoerd is, wordt het zelfs al bijna veenmosrietland; de grens tussen tussen beide delen wordt daardoor steeds vager. Hier vonden we de Pluimzegge, Veenpluis, Zompzegge, Hoge cyperzegge en Zwarte zegge, die vooral vocht prefereren en de Blauwe zegge, die meer bij een schraalgrasland thuishoort. De Hazezegge, die daar behoort te zijn hebben we niet gevonden net zo min als de Zomprus; de Geelgroene zegge is bekend op een perceel waar we deze keer niet aan toe gekomen zijn.

De Amsterdamse werkgroep inspecteert dit natuurreservaat ieder jaar (sinds 1972), in ieder geval de orchideeën, de moerasflora (waarin veel *Carex*-soorten) en de paddenstoelen. Naast de grassen en schijngrassen (aan het eind van dit verhaal opgesomd) waren nog wat andere interessante vondsten gedaan, bv. grote hoeveelheden Koningsvaren, Ronde zonnedauw, Rietorchis in knop, Welriekende nachtorchis nog vegetatief, Moeraswederik, Moerasviooltje en zeer veel Veenpluis. Daarbij zijn opvallend weinig grassoorten waargenomen, waarschijnlijk nog te vroeg in het seizoen.

Grassen

Molinia caerulea pijpenstrootje
Phragmites australis riet

Carex nigra zwarte
Carex panicea blauwe
Carex paniculata pluim-

Schijngrassen

Carex acutiformis moeras-
Carex curta zomp-
Carex disticha tweehopige

Carex pseudocyperus hoge cyper-
Carex riparia oever-
Eriophorum angustifolium veenpluis
Eriophorum vaginatum eenarig wollegras
Juncus compressus platte riet

'sMiddags stonden de Oeverlanden op het programma. Dit terrein ligt ten Noorden van De Nieuwe Meer (op andere kaarten als Het Nieuwe Meer), stadsdeel Nieuw Sloten, en ten Zuiden van de autosnelweg A4. Heeft vele jaren braak gelegen, ook veel verschillende ingrepen doorgemaakt, zodat er veel verschillende biotopen daar waar te nemen zijn, zoals moerasbos, zanddepôt, voet- en fietspaden, oevervegetaties enz. enz. De Stichting "De Oeverlanden blijven" hoopt dat de gemeente zal af zien van de plannen tot bebouwing.

Vanaf onze parkeerplaats hebben we, behalve onderweg op voet- en fietspaden met omgeving, grotendeels rondgelopen in moerasbos en wat oevervegetaties. Soorten die de moeite waard zijn om hier te vermelden: Gewone veldsla, Pastinaak, Slangenkruid, Wolfspoot en Moerasmelkdistel. Verder hieronder een lijstje van grassen en schijngrassen.

Grassen

- Aira caryophylla *zilverhaver*
- Anisantha sterilis *ijk dravik*
- Anthoxanthum odoratum *reukgras*
- Arrhenatherum elatius *glanshaver*
- Bromus hordeaceus *zachte dravik*
- Dactylis glomerata *luipaas*
- Deschampsia cespitosa *ruwe smele*
- Festuca ovina s.lat. *schapegras*
- Phragmites australis *riet*
- Poa annua *straand gras*
- Poa trivialis *ruw beemd*

Schijngrassen

- Carex acutiformis *moeras*
- Carex arenaria *zand*
- Carex hirta *ruige*
- Carex riparia *oever*
- Juncus compressus *platte*
- Juncus effusus *pit*
- Juncus inflexus *hoogwater*

Zaterdag 31 mei het Langven (aansluitend aan Graafsche Raam van 2002 o.l.v. Fons Reyerse)

Excursieleiders: Toon van der Schans met assistentie van plaatselijke terreindeskundige Henk Verbeeten.

Deelnemers: Maartje de Carpentier, Betty Goudsmit, Kees v.d. Vate, Joop Verburch, Teun Verweij, Ger van Zanen en Koen van Zoest.

We hadden nauwelijks een stap gelopen of er werd ons een bijzondere vondst aangewezen: Muurbloemmosterd (*Coincya monensis*), zeldzaam in het Fluviaatiele district en gewaarschuwd hem niet te verwisselen met de zeer gewone Grote zandkool. Al wandelend op de aanlooproute naar het eigenlijke gevraagde excursieterrein, het Langven, zijn al 51 plantensoorten opgeschreven. Het totaal (zowel aanlooproute als de rest) kan opverzoek opgevraagd worden bij Ger van Zanen. Leuke vondsten die de moeite waard zijn hier even te vermelden zijn Klein vogelpootje, Brem en Stekelbrem, Zandblauwtje, Ringelwikke, Egelboterbloem, Schildereprijs en Kleine zonnedauw (Rode-Lijst en Beschermd). Een behoorlijk lange lijst grassen, zeggen en andere schijngrassen komt aan het eind van deze paragraaf.

Bij het aankomst bij het Langven werd ons verteld dat dit terrein een aantal jaren gebruikt is als landbouw, maar is in 1996/97 hersteld naar een ven. Ook hier vonden we de Kleine zonnedauw, maar ook de Sterzegge en de Snavelzegge, alle met een voorkeur voor moerassige terreinen, de Lidsteng zelfs met het onderste deel van de stengel in de sloot. Na het gebruiken van onze lunchpakketten liepen we op een vochtig bospad naast beken of sloten. Daar waren naast Grove den, Pilzegge, Trekrus, Dophei en Struihei ook vochtminnende, zelfs waterminnende soorten aanwezig zoals Knolrus, Duizendknoopfonteinkruid, Galigaan en Kantig hertshooi. Verder ging het terrein over naar een Berkenbroek en daar vonden we nog Zompzegge, Moeraswederik (in bloei!), Stijve zegge, Gagel en Draadzegge. Het laatste stukje was weer een open veld, nl. vervolg van het Langven. Van de vondsten aldaar moeten zeker nog vermeld worden Ondergedoken moerasscherm en Teer guichelheil. Hier onder nu het lijstje grassen en schijngrassen, uitgesplitst als 1 = aanlooproute, 2 = Langven, 3 = bosgedeelten

grassen

schijngrassen

1	Agrostis capillaris	<i>gewoon dravik</i>	3	Carex acuta	<i>schonpe</i>	
1	Alopecurus geniculatus	<i>geknipte rooskast</i>		Carex arenaria	<i>zand</i>	
	3	Anisantha sterilis	ijk dravik	3	Carex curta	<i>ronp</i>
1	Anthoxanthum odoratum	<i>reukgras</i>	2	Carex echinata	<i>ster</i>	
1	Bromus hordeaceus	<i>zachte dravik</i>	3	Carex elata	<i>ruige</i>	
	3	Calamagrostis canescens	<i>haver</i>	3	Carex lasiocarpa	<i>draad</i>
1	Dactylis glomerata	<i>luipaas</i>	1	Carex oederi oedocarpa	<i>geelgroene</i>	
	3	Deschampsia flexuosa	<i>boedige smele</i>	Carex ovalis	<i>haze</i>	
1	Festuca cinerea	<i>hard ravel</i>		Carex panicea	<i>blauwe</i>	
	3	Festuca ovina ssp. filiformis	<i>schape</i>	3	Carex pilulifera	<i>pit</i>
	3	Glyceria fluitans	<i>manna</i>	1	Carex pseudocyperus	<i>hoge cyper</i>
1	Holcus lanatus	<i>gentiaan wilg</i>		Carex rostrata	<i>snavel</i>	
1	Holcus mollis	<i>gladde wilg</i>		Carex vesicaria	<i>blaas</i>	
	3	Molinia caerulea	<i>pijper strooje</i>	3	Cladium mariscus	<i>galigaan</i>
1	Poa pratensis	<i>welbeemd</i>	1	Eleocharis uniglumis	<i>slanke waterbies</i>	
1	Poa trivialis	<i>ruw beemd</i>	2	Eleocharis spec.	<i>waterbies</i>	
1	Vulpia spec.	<i>goudroos</i>	2	Juncus articulatus	<i>ronp</i>	

- 3 Juncus bulbosus *Kud*
- 1 Juncus conglomeratus *leie van knoppen*
- 1 Juncus effusus *pit*
- 3 Juncus squarrosus *Kiech*
- 1 Juncus tenuis *Kengge*
- 1 Luzula multiflora *walbloemige veldbloem*
- 1 Scirpus sylvaticus *hoshier*

Zaterdag 21 juni Oostvoorne met het Groene Strand

Excursieleider: Willem Rozema. Deelnemers: Peter Backbier, Jurriaan van Beek, Jeanne Bok, Jetze Jaarsma, Theo Leusink, Elly Pees, Ger van Zanen en Ineke Zwarekant.

In de praktijk hebben we eigenlijk drie terreinen bezocht, waarvan het eerste het officiële Groene Strand heet. In de convocatie heeft Willem ons de Groenknolorchis beloofd. Wij begonnen met het waarnemen van de Moeraswespeorchis (*Epipactis palustris*) en de Vleeskleurige orchis (*Dactylorhiza incarnata*), de laatste zelfs massaal aanwezig. Nog veel andere interessante soorten kwamen daarna aan bod, o.a. Heelblaadjes, Duindoorn, Gelderse roos, Hertshoornweegbree, Geelharteje, Parnassia, Strandduizendguldenkruid en Herfstbitterling. Dit excursiegedeelte kwam al bijna naar het eind en waarachtig daar kwam de Groenknolorchis te voorschijn, redelijk veel exemplaren om te bewonderen. Inmiddels hebben we al dertien grassoorten ingeschreven, vijf zeggesoorten en acht andere schijngrassen; na de Groenknolorchis kwamen er nog vier zeggen en twee andere schijngrassen bij. Over een paar daarvan moet hier nog iets gezegd worden. De aanwezigheid van de Zilte zegge (*Carex distans*) en de Zilte rus (*Juncus gerardii*), de laatste massaal aanwezig, samen met Heelblaadjes en enkele anderen, demonstreren duidelijk de zilte bodem. Veel soorten zijn niet kieskeurig op dit punt en sommige zou men toch eerder in zoete omstandigheden, zelfs tot zure bodem aan toe, verwachten, zoals de Waternavel.

Grassen

- Agrostis stolonifera *gewoon -*
- Anisantha sterilis *ijle dravik*
- Arrhenatherum elatius *glauw haver*
- Bromus hordeaceus *zachte dravik*
- Calamagrostis epigejos *duinriet*
- Dactylis glomerata *krup aan*
- Elytrigia repens *Kweek*
- Festuca arundinacea *riet zwende -*
- Festuca pratensis *beemdlangbloem*
- Festuca rubra *rood zwende -*
- Holcus lanatus *gewone wiesbol*
- Lolium perenne *zachte rami -*
- Poa trivialis *ruis beemd -*

Schijngrassen

- Bolboschoenus maritimus *heen*
- Carex arenaria *zand -*
- Carex distans *zilte -*
- Carex disticha *kantegrijpe*
- Carex flacca *zeegroene*
- Carex hirta *ruige*
- Carex nigra *wake*
- Carex oederi oederi *dwerg -*
- Carex oederi oedocarpa *geelgroen*
- Carex otrubae *walze ros -*
- Eleocharis palustris *gewone*
- Eleocharis quinqueflora *walze*
- Eleocharis uniglumis *slanke*
- Juncus ambiguus *zilte zegge -*
- Juncus articulatus *zomp -*
- Juncus effusus *pit -*
- Juncus gerardii *zilte*
- Juncus tenuis *Kengge*
- Schoenoplectus tabernaemontani *ruis beemd*

Het tweede terrein heeft geen officiële terreinnaam, maar door ons het "autostrand" genoemd. Een fietspad daarnaar toe bezochten we en dat vertoonde wel enkele leuke vondsten, zoals Zanddoddegras en de blauwe vorm van Kweek. Een zijpad van dat fietspad leverde ons Kegelsilene, Strandkweek, de strandvorm van de Akkermelkdistel en de duinvorm van het Jakobskruid (met rupsen!). Tenslotte kwamen we aan op het echte strand en daar vonden we een grote oogst aan echt halophile soorten, waarvan vaak hun wetenschappelijke tweede naam: maritimus (-ma) ondubbelzinnig hun keuze vertoont. B.v. *Glaux maritima* (Melkkruid), *Triglochin maritima* (Schorrezoutgras, nederlands ook (!), hier massaal aanwezig), *Plantago maritima* (Zeeweegbree), *Puccinellia maritima* (Gewoon kweldergras) en *Armeria maritima* (Engels gras). Of anders de nederlandse naam: Kwelderzegge (*Carex extensa*), Zulte (*Aster tripolium*), een soort Zeekraal (*Salicornia spec.*), onze vondsten waren nog vegetatief en Zilt torkruid (*Oenanthe lachenalii*).

Grassen

- Agrostis capillaris *gewoon stevis -*
- Agrostis cf. vineale *(zand -)*
- Bromus hordeaceus *zachte dravik*
- Elytrigia atherica *strandkweek*
- Elytrigia repens var. glauca *Kweek*
- Hordeum murinum *Kruipertje*

Phleum arenarium *zanddodde -*

- Puccinellia maritima *gewoon beemd -*
- Vulpia myuros *gewoon langbloem -*

Schijngrassen

- Carex extensa *Kwelder -*
- Triglochin maritima *schone zout gras*

Het derde terrein, door ons genoemd als "Tussen twee valleien", is in het bezit van het Zuid-Hollands Landschap. Het is een terrein met veel loofhout, o.a. Populier, Meidoorn en (Wilde !) Liguster. Dit is een volledig zoutarm terrein, waarvan we nog 22 plantensoorten opgeschreven hebben, maar geen enkel gras of schijngras. Het terrein is iets geaccidenteerd, zodat er wat hogere en drogere naast lagere en vochtigere plekken te zien zijn. Zo vonden we de Zwarte toorts (*Verbascum nigrum*), die o.a. in Zuid-Limburg veel voorkomt en iets verder Penningkruid (*Lysimachia nummularia*) bij een sloot met Iris. Soorten die zeker nog vermeld moeten worden zijn Glad parelzaad (*Lithospermum officinale*), Teer guichelheil (in bloei !) (*Anagallis tenella*), Heelblaadjes (*Pulicaria dysenterica*), Lidsteng (*Hippurus vulgaris*), deze exemplaren op de grond, niet in, maar náást een klein waterplasje, Stijve moerasweegbree (*Echinodorus ranunculoides*), Waterpunge (*Samolus valerandi*) en een Hertshooisoort, deze keer niet kantig maar gevleugeld (*Hypericum tetrapterum*).

Nagekomen bericht over 22 juni 2002

In de loop van het jaar 2003 is een brief binnengekomen, geschreven door Jeanne Bok met een plantenlijst, (? op eigen initiatief) opgeschreven over de excursie van 22-6-'02 bij het Langven o.l.v. Fons Reyerse. Bij vergelijking van deze lijst met het verslag, in januari 2003 uitgedeeld aan de werkgroepleden, blijkt dat beide nagenoeg identiek te zijn. Slechts enkele kleine aanvullingen staan nu op papier. De brief berust nu in het archief en kan op verzoek opgevraagd worden. Alleen de twee extra (grassen en) schijngrassen ziet U hieronder:

Dwergzegge - Carex oederi ssp.oederi
 Blaaszegge - Carex vesicaria

met dank van Jeanne Bok

MUTATIES

nieuwe leden

Jurriaan van Beek	Bleiswijkstr. 52 b	3035 TL	Rotterdam	010-4661030
Jetze Jaarsma	Vrouwenzand 68	1274 CK	Huizen	035-5264135
Margreet Kouwenhoven	Jekerstraat 60	1784 DM	Den Helder	0223-638001
Elly Pees	Frans Halslaan 91	2343 EB	Oegstgeest	
Ineke Zwarekant	Stadhoudersring 706	2713 GW	Zoetermeer	079-3310369

verhuisd

Martien Janssen	Boeninlaan 197	1102 TJ	Amsterdam ZO	020-4194803
Kees v.d. Vate	Veder van Hobokenstr, 15 d	4225 RA	Noordeloos	
Wim de Veen	Aldenhof 32-07	6537 AK	Nijmegen	
Rolien Verbruggen	Leeuweriksweide 124 a	6708 LM	Wageningen	0317-412871

afgezegd

Lucy Freese
 Phillip Goossen
 Ton v.d. Lichte
 Aart Swolfs
 Herman Veerbeek

spoorloos

Jos Spier

FINANCIEN

Contributie 2,50 Euro per persoon per jaar; gaarne overmaken op postbanknr. 5140856, of anders cash, b.v. tijdens excursies.

L. gedaan 19 jan. 04

SUGGESTIES:

Goede ideeën voor excursieplannen graag inleveren bij Teun Verweij

Een goed en voorspoedig botanisch interessant 2004 toegewenst

Ger van Zanen

Amsterdam 12 januari 2004

WERKGROEP GRASSEN EN SCHIJNGRASSEN

secr./penningm. Ger van Zanen, de Breekstraat 36
1024 LJ Amsterdam; tel. 020-6369996
contributie ~~5,00~~ per jaar, te voldoen aan € 2,50
Postbanknummer 5140856 t.n.v. G.C.N. van Zanen

excursiecoördinator: Teun Verweij, Postelpad 3
5628 VK Eindhoven; tel. 040-2417135

Verslag 2004

Zaterdag 12 juni: twee excursieterreinen bij Uden. 's Morgens de Wijstgronden, tussen Vorsterbos en Uden, kmhok 168 x 408, een SBB natuurmonument en 's middags Wilsfort, (170 x 405) en daarvandaan langs het water Leygraaf tot 171 x 403, een natuurontwikkelingsproject, dichtbij het dorp Erp, gemeente Veghel.

Excursieleiders Toon van der Schans en Teun Verweij. Deelnemers in totaal 6 personen, waarvan alleen de naam Peter Backbier vermeld was; van de overige drie is alleen vermeld dat ze uit Amsterdam, Culemborg en Zeist afkomstig zijn. Ondergetekende was afwezig wegens bezigheden elders. Verslag (in klad) ingeleverd door Toon.

De plantaardige gegevens zijn binnengekomen in de vorm van een streeplijst (Nederlandse versie), waarop alle plantensoorten aangekruist zijn en daarvan zijn de soorten die alleen 's middags gezien zijn extra gemerkt met een letter L (Leygraaf). Ook in het binnenblad van deze streeplijst, waar meestal iets bijzonders aan de hand is, zijn zes soorten aangekruist, nl. Blonde egelskop, Gewone hennepnetel, Gewoon sterrekroos (L), Timoteegraas s.s., Moerasvergeet-mijn-nietje en Zompvergeet-mijn-nietje (L). Uit de beide pagina's van het buitenblad heeft ondergetekende, volledig uit eigen keuze, een aantal vondsten naar voren gehaald en verder aan het eind de volledige lijst van grassen en schijngrassen. De vondsten: Beekpunge, Behaarde boterbloem, Egelboterbloem, Drijvend fonteinkruid (L), Haarfonteinkruid (L), Kantig hertshooi, Hop, Moeraskartelblad, Kraailook, Grasmuur (L), Moerasmuur (L), Brede en Smalle stekelvaren, Moerasviooltje, Grote waterranonkel (L), Smalle wikke s.s. (L) en Wilde Bertram (L).

grassen

Agrostis capillaris *gewoon ruis*
Agrostis stolonifera *fiomir*
Alopecurus aequalis (L) *roze vossen*
Alopecurus geniculatus *geleukte vossen*
Alopecurus pratensis (L) *grote vossen*
Anthoxanthum odoratum *reuk*
Arrhenatherum elatius *glanshavet*
Calamagrostis canescens *heumen*
Dactylis glomerata *europaar*
Deschampsia cespitosa *ruwe smalle*
Digitaria ischaemum (L) *glad ruis*
Echinochloa crus-galli *haranypaal*
Elytrigia repens *ruwe*
Festuca pratensis *beemdlangbloem*
Festuca rubra s.s. *rood ruwe*
Glyceria fluitans *mannan*
Holcus lanatus *gestroepde wilbol*
Holcus mollis *gladde wilbol*
Lolium multiflorum (L) *italiaans rai*
Lolium perenne *engels rai*
Phalaris arundinacea *rietgras*
Phragmites australis *riet*
Poa annua *raai*

Poa palustris (L) *moerasbeemdgras*
Poa pratensis *veldbeemd*
Vulpia myuros (L) *gewoon langbloem*

schijngrassen

Carex acuta (W + L) *scharpe zegge*
Carex acutiformis *moeras*
Carex curta *zomp*
Carex disticha (W + L) *zwarte zegge*
Carex hirta (W + L) *ruige*
Carex nigra *zwarte*
Carex ovalis (W + L) *harer*
Carex paniculata *pluin*
Carex pseudocyperus (L) *hoge cyperus*
Carex remota *ijle*
Carex vesicaria *blaas*
Isolepis setacea (L) *boemelbos*
Juncus acutiflorus *veld rai*
Juncus articulatus *ruisgras*
Juncus bufonius *groen rai*
Juncus conglomerates *stekelruisgras*
Juncus effusus *pit*
Juncus tenuis *engels*
Typha latifolia *grote riet*

De volledige plantenlijst van deze excursie (in de vorm van de hierboven aangehaalde streeplijst) berust in het archief van het secretariaat van de werkgroep en kan, op verzoek, opgevraagd worden.

Zaterdag 19 juni Reichswald Nijmegen – Kleef

Excursieleider Fons Reijerse

Volgens mondelinge mededeling van Fons is de excursie doorgegaan en is aan een van de deelnemers gevraagd een verslag op te stellen. Ondergetekende was niet aanwezig wegens koffers inpakken naar buitenlandse KNNV-reis. Verslag is echter nog niet binnen; hopelijk wordt het binnenkort aan mij aangeleverd, zodat het in het voorjaar samen met de volgende convocatie gepubliceerd kan worden.

Zaterdag 26 juni Omgeving Wijlre – Stokkem

Excursieleider Paul Spreuwenberg.

Het verslag, gemaakt door Paul, is ongeveer persklaar ingeleverd; U ziet het hieronder. Ondergetekende was op KNNV-reis in Zwitserland.

Aan het weer kan het niet hebben gelegen dat er maar vijf deelnemers waren, wel misschien aan de NS, die tussen Utrecht en Den Bosch geen treinen liet lopen. Peter Backbier, Wim Kneepkens, Paul Spreuwenberg, Kees van de Vate en Teun Verweij vertrokken omstreeks 10.45 uur vanaf de parkeerplaats bij Kasteel Wijlre. In het bos en bij de visvijver groeiden *Carex acutiformis*, *C. remota*, *C. paniculata*, *C. hirta*, *Scirpus sylvaticus* en enkele exemplaren van Blauw glidkruid (*Scutellaria galericulata*). Bij de Kwakkerpool groeiden mooie exemplaren van *C. pendula* en veel *Glyceria notata notata* (Stomp vlotgras).

In een bronbosje aan de voet van de Dolsberg langs een bosbeekje weer enkele *C. pendula* op een oorspronkelijke groeiplaats.

Aan de voet van de holle weg langs de Dolsberg groeide Hartgespan (*Leonurus cardiaca*), Bermooievaarsbek (*Geranium pyrenaicum*) en Kamgras (*Cynosurus cristatus*). De holle weg zelf leverde verder op: Gewone bermzegge (*C. spicata*), aan grassen: Bosgierstgras (*Milium effusum*) en Boskortsteel (*Brachypodium sylvaticum*) en bovendien een aantal voornamelijk in Zuid Limburg algemener voorkomende soorten: Gevlekte aronskelk (*Arum maculatum*), Christoffelkruid (*Actaea spicata*), Eenbes (*Paris quadrifolia*) veel en met vrucht, Muursla (*Mycelis muralis*), Gele dovenetel (*Lamium galeobdolon*), Groot heksenkruid (*Circaea lutetiana*) en Muurhavikskruid (*Hieracium murorum*).

Aan de andere kant van de heuvel ligt een fraai kalkgrasland met een fraai ontwikkelde vegetatie met Welriekende nachtorchis (*Platanthera bifolia*), Soldaatje (*Orchis militaris*), Bosorchis (*Dactylorhiza fuchsii*, uitgebloeid), Grote muggenorchis (*Gymnadenia conopsea*), Brede wespenorchis (*Epipactis helleborine*), Ruige ratelaar (*Rhinanthus alectorolophus*), Geelhartje (*Linum catharticum*), Bevertjes (*Briza media*), Gevinde kortsteel (*Brachypodium pinnatum*), Gewone agrimonie (*Agrimonia eupatoria*), Bosroos (*Rosa arvensis*), gemakkelijk te herkennen aan de als een zuiltje vergroeide stijlen en Ruig klokje (*Campanula trachelium*), Goudhaver (*Trisetum flavescens*), en de Brede lathyrus (*Lathyrus latifolius*).

Na weer een klim opnieuw een loofbos met op het middendeel veel Boszegge (*Carex sylvatica*), Ruige veldbies (*Luzula pilosa*), Reuzenzwenkgras (*Festuca gigantea*), Gele monnikskap (*Aconitum vulparia*), uitgebloeide Witte klaverzuring (*Oxalis acetosella*), Bosaardbei (*Fragaria vesca*), met smakelijke rijpe vruchten, Schaduwkruiskruid (*Senecio nemorensis* ssp. *fuchsii*), en op de top - waar de kalk is verdwenen - Brede stekelvaren (*Dryopteris dilatata*) en Lelietje van Dalen (*Convallaria majalis*).

In het heideschraalland bij de Hut groeiden: Beemdkroon (*Knautia arvensis*), Duifkruid (*Scabiosa columbaria*), Blauwe, Bleke en Zeegroene zegge (*Carex panicea*, *C. pallescens* en *C. flacca*), Betonie (*Stachys officinalis*), Tandjesgras (*Danthonia decumbens*) en Gewone vleugeltjesbloem (*Polygala vulgaris*).

Op weg naar Stokkem bloeiden in de berm nog veel Wilde marjolein (*Origanum vulgare*) en verder nog Boslathyrus (*Lathyrus sylvestris*), Rapunzelklokje (*Campanula rapunculus*) en ter afsluiting nog een pol Gewone bermzegge (*Carex spicata*).

grassen

Alopecurus pratensis grote vossen

Anisantha sterilis yle draai

Anthoxanthum odoratum reuk

Apera spica-venti grote veldkalm

Arrhenatherum elatius glans haver

Brachypodium pinnatum gevinde kortsteel

Brachypodium sylvaticum bos kortsteel

Briza media haverlijf

Bromus hordeaceus rader draai

Cynosurus cristatus Kam

Dactylis glomerata hoopaa

Danthonia decumbens tandjesgras

Deschampsia cespitosa ruige smele

Elytrigia repens kweelt

Festuca arundinacea riet veld

Festuca gigantea reuk veld

Festuca rubra rood veld

Glyceria notata notata stomp vlot

(vervolg) grassen

Holcus lanatus *geen*
Lolium multiflorum *ikalis*
Lolium perenne *engels*
Melica uniflora *eenbloemig*
Miliium effusum *bos*
Phalaris arundinaceus *riet*
Phleum pratense *limoed*
Poa annua *slaat*
Poa nemoralis *daduw*
Poa pratensis *veld*
Poa trivialis *ruw*
Trisetum flavescens *goed*

schijngrassen

Carex acutiformis *moeras*
Carex flacca *zee*
Carex hirta *ruig*
Carex pallescens *blede*
Carex panicea *blauw*
Carex paniculata *pluim*
Carex pendula *hangende*
Carex remota *yle*
Carex spicata *gewone*
Carex sylvatica *bos*
Eleocharis palustris *gewone*
Juncus effusus *pit*
Juncus tenuis *ruig*
Luzula pilosa *ruig veld*
Scirpus sylvaticus *bos*

opgesteld op 28-06-2004
Paul Spreuwenberg

MUTATIES

In 2004 hebben zich geen mutaties voorgedaan.

FINANCIEN

Contributie € 2,50 per persoon per jaar, gaarne overmaken op postbanknr. 5140856, of anders cash, b.v. tijdens excursies.

SUGGESTIES:

Goede ideeën voor excursieplannen graag inleveren bij Teun Verweij

Een goed en voorspoedig botanisch interessant 2005 toegewenst

Ger van Zanen

Amsterdam 19 januari 2005